

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 24.11.2019
Kabul Tarihi / Date Accepted : 06.07.2020
Yayın Tarihi / Date Published : 15.09.2020

 <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2020..-650436>

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDA ÖNERİLEN EDEBİ ÜRÜNLERİN ÖĞRENME ALANLARINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Fadime SEÇGİN¹, Ayşe KAPAN²

ÖZ

Bu çalışmada 2018 - 2019 eğitim öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında önerilen edebî ürünlerin öğrenme alanı içerisinde yer alan değerleri ne düzeyde içerdiklerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma materyallerini 2018-2019 yılında 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında önerilen 6 kitap oluşturmaktadır. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki önerilen kitaplar ve bu kitapların önerildiği öğrenme alanları içinde verilmesi istenilen değerler; “Sol Ayağım” kitabında “Dayanışma ve Yardımseverlik” değeri, “Peygamberimizin Hayatı” ve “Alparslan Çift Başlı Kartallar” kitaplarında “Kültürel Mirasa Duyarlılık” değeri, “Denizler Altında 20.000 Fersah” kitabında “Bilimsellik” değeri, “Başarı Öyküleri” kitabında “Vatanseverlik, Doğal Çevreye Duyarlılık ve Sorumluluk” değerleri, “Çanakkale'nin Kadın Kahramanı Safiye Hüseyin” kitabında ise “eşitlik” değeri şeklindedir. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmış; veriler analiz edilirken ise içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; “Sol Ayağım” kitabında “Yardımseverlik ve Dayanışma” değerinin verilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. “Peygamberimizin Hayatı” ve “Alparslan Çift Başlı Kartallar” kitaplarında “Kültürel Mirasa” ait unsurlara yer verildiği fakat bu unsurlara duyarlı olmaya yani “Kültürel Mirasa Duyarlılık” değerine yer verilmediği görülmüştür. “Denizler Altında 20.000 Fersah” kitabı “Bilimsellik” değerini vermek için kullanılabilir. “Başarı Öyküleri” adlı kitapta öğrenme alanında yer alan “Vatanseverlik, Doğal Çevreye Duyarlılık ve Sorumluluk” değerine ait bulgular bulunmakla birlikte kitapta yer alan hikâyelerin hepsinde bu değerlere rastlanmamaktadır. “Çanakkale'nin Kadın Kahramanı Safiye Hüseyin” kitabı “Eşitlik” değerini çok fazla vurgulamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, sosyal bilgiler, edebî ürün, ders kitapları

EXAMINATION OF LITERARY WORKS SUGGESTED IN 6TH GRADE SOCIAL STUDIES COURSEBOOK IN TERMS OF VALUES IN LEARNING DOMAINS

ABSTRACT

This study aimed to reveal the extent to which the literary products recommended in the 6th-grade social studies textbook prepared by the Ministry of National Education (MoNE) in the 2018 - 2019 academic year involved the values in the learning areas. The study materials of the research consisted of 6 books recommended in the 6th-grade social studies textbook in the 2018-2019 academic year. The recommended books in the 6th-grade social studies textbook and the values to be given within the learning areas in which these books are recommended are “solidarity and benevolence” in the book “My Left Foot”, “sensitivity to cultural heritage” in “The Life of Our Prophet” and “Alparslan, Double-Headed Eagles”, “scientificity” in “20.000 Leagues Under the Sea”, “patriotism, sensitivity to the natural environment, and responsibility” in “Success Stories”, and “equality” in “Safiye Hüseyin, the Heroine of Çanakkale”. In the research, document analysis, one of the qualitative research methods, was used as the data collection method. The content analysis technique was employed in the analysis of the data. As a result of the analyses, we concluded that the value “benevolence and solidarity” in the book “My Left Foot”. Also, elements of cultural heritage were observed in books “The Life of Our Prophet” and “Alparslan, Double-Headed Eagles”; however, the value, “sensitivity to cultural heritage”, was found to be ignored. Furthermore, the book “20,000 Leagues Under the Sea” was found to be practical for giving the value of “scientificity”. Although the book “Success Stories” involved findings about values “patriotism, sensitivity to the natural environment, and responsibility”, these values were not encountered in all stories in the book. The book “Safiye Hüseyin, the Heroine of Çanakkale” was not determined to emphasize the value of “equality” very much, yet this book was found eligible to give the value of “patriotism”.

Keywords: Values education, social studies, literary product, textbooks

*Bu çalışma ikinci yazarın birinci yazar danışmanlığında yürüttüğü yüksek lisans tezinin bir bölümüdür.

¹Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, fadime.secgin@gop.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-6461-8764>

²MEB, Tokat İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, ayseorhan87@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-6693-1815>

1.GİRİŞ

Toplumsal varlıklarını uzun süre devam ettirebilmek için kendi alışkanlıkları, kültürleri, tecrübeleri ve değerleri sonraki kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarmak amacı güder. Toplumda bireyler doğduktan sonra sırasıyla aile, çevre ve okul aracılığıyla bu birikimlerden kendilerine uygun kazanımları almaya başlar. Bu kazanımlar kişinin sosyal uyumu için elzemdir. Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar olarak kabul edilen değerler (Özgüven 1999, s. 367), bireylerin davranış ve tutumlarını etkileyerek bu davranış ve tutumları belirlerken, biçimlendirirken ve yönlendirirken önemli role sahiptir. Bu bağlamda bireyin yaşamında önemli bir yer tutan, vaktinin büyük bir bölümünü geçirdiği okulun; eğitim sisteminin amaçları doğrultusunda açık ya da örtük programlar yoluyla öğrencilere değerleri kazandırmak, onların karakter ve benlik algısını olumlu yönde etkilemek, ahlaki gelişimlerini desteklemek (Akbaş, 2007) açısından önemli bir rolü vardır. Okullarda değer eğitimi çeşitli dersler aracılığıyla sürdürülmektedir. Bu süreçte sosyal bilgiler dersi değerler eğitiminde katkı sağlayan dersler arasında ön plana çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğrencilere kazandırılmasında kullanılabilecek araçlardan biri, öğretim programlarının uygulanmasında en çok başvurulan araçlar olan ders kitaplarıdır (Kılıç & Seven, 2006, s. 28). Ders kitabı profesyonel olarak üretilmiş (Kaya, 2006, s.77), belli bir dersin öğretimi için ve belli bir düzeydeki öğrencilere yönelik yazılan ve içeriği öğretim programına uygun olan incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel bir kaynaktır (Uşun, 2006, s.97). Literatürde ders kitapları ve değerler ilişkisi üzerine çok sayıda çalışma mevcuttur (Baki, 2019; Belet & Deveci, 2008; Çırak vd., 2014; Deniz & Karagöl, 2018; Faiz & Karasu Avcı, 2018; Fırat & Mocan, 2014; Kuş vd., 2013; Parlakyıldız, 2009; Taşdemir, 2018). Sosyal bilgiler dersinde ders kitaplarının yanı sıra şüphesiz edebî ürünler de bireye değerleri kazandırmada ayrı ve önemli bir rol üstlenmektedir. Çünkü ders kitaplarına nazaran edebî ürünler her okuyucunun kendi perspektifinden çıkarımlarda bulunacağı ve söz konusu değere kendi penceresinden bakıp anlamlandıracağı bir esneklik sunar. Bu da söz konusu değeri anlamada kişiye yardımcı olur. Literatüre bakıldığında edebî ürünler ve değerler ilişkisi üzerine de çok sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir (Batur & Yücel, 2012; Eryılmaz & Çengelci Köse, 2018; Kuru, 2018; Sallabaş, 2012; Sürmeli, 2015; Şimşek, 2015; Tuğluk & Cığa, 2018; Yalab & Yılmaz, 2018).

2018-2019 eğitim öğretim yılında yenilenen Sosyal Bilgiler Programı'nda öğrencilere kazandırılması hedeflenen "Adalet, Aile birliğine önem verme, Bağımsızlık, Barış, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Eşitlik, Özgürlük, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Tasarruf, Vatanseverlik, Yardımseverlik" gibi on sekiz farklı değer bulunmaktadır. Bu değerlerden dayanışma, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, bilimsellik, vatanseverlik, sorumluluk, doğal çevreye duyarlılık ve eşitlik değerlerine 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında öğrenme alanları içerisinde yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise öğrencilere bu değerleri içselleştirmeleri için kitap önerilerinde bulunulmuştur. 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturulurken de çeşitli öğrenme alanlarında yer alan değerlere yönelik öğrencilere yol göstermesi adına 6 farklı kitap önerisinde bulunulmuştur. Bu kitaplar, "Sol Ayağım, Peygamberimizin Hayatı, Alparslan, Denizler Altında 20.000 Fersah, Başarı Öyküleri, Çanakkale'nin Kadın Kahramanı Safiye Hüseyin" şeklindedir.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılında yenilenen Sosyal Bilgiler Programı'na göre MEB tarafından hazırlanmış 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında değerlere ilişkin farkındalık kazandırmak amacıyla tavsiye edilen kitapların öğrenme alanları içindeki değerleri ne düzeyde yansıttığını ortaya koymaktır. Bu amaçla aşağıda yer alan alt problemlere yanıt aranmıştır:

- 1- 'Sol Ayağım' kitabı 'dayanışma ve yardımseverlik' değerini ne düzeyde yansıtmaktadır?
- 2- 'Peygamberimizin Hayatı' kitabı 'kültürel mirasa duyarlılık' değerini ne düzeyde yansıtmaktadır?
- 3- 'Alparslan Çift Başlı Kartallar' kitabı 'kültürel mirasa duyarlılık' değerini ne düzeyde yansıtmaktadır?
- 4- 'Denizler Altında 20.000 Fersah' kitabı "bilimsellik" değerini ne düzeyde yansıtmaktadır?
- 5- 'Başarı Öyküleri' kitabı 'vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk' değerini ne düzeyde yansıtmaktadır?
- 6- 'Çanakkale'nin Kadın Kahramanı Safiye Hüseyin' kitabı 'eşitlik' değerini ne düzeyde yansıtmaktadır?

1.2. Araştırmanın önemi

2018-2019 eğitim öğretim yılında MEB tarafından hazırlanan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının, öğrenme alanlarında yer alan toplumsal ve evrensel değerleri içerdiği düşünülerek bazı edebî ürünler önerilmiştir. Bu çalışma ise bu kitapların değerleri ne düzeyde kapsadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın önerilen kitapların toplumsal değerleri barındırması ve değerleri bireylere aktarma düzeyinin incelenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

2.YÖNTEM

2.1.Araştırma modeli

Araştırma nitel araştırma yaklaşımı ile yapılmıştır. Türkiye’de 2018-2019 eğitim öğretim yılında yenilenen Sosyal Bilgiler Programı’na göre MEB tarafından hazırlanmış 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında değerlere ilişkin farkındalık kazandırmak amacıyla tavsiye edilen edebî ürünlerin, öğrenme alanları içindeki değerleri ne düzeyde yansıttığını belirlemek amacıyla planlanan çalışmada, veri toplama yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar ve nitel araştırmada tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Periyodik yazılı kaynaklar, magazin, dergi ve kitaplar doküman analizine konu olabilirler (Bailey, 1982). Bu süreçte öncelikli olarak sosyal bilgiler öğrenme alanları içerisinde kazandırılması düşünülen değerler ve önerilen edebî ürünler listelenmiştir. Daha sonra önerilen kitaplar okunarak ilgili değeri yansıtan bölümlerin bir havuzu oluşturulmuştur. Burada sayısal olarak değerleri yansıtan kelimeler listelenmemiş, hangi paragraf ve bölümlerin öğrenme alanında bahsedilen değerleri okuyucuya nasıl yansıttığı yorumlanmıştır.

2.2. Çalışma materyalleri

Araştırmanın çalışma materyallerini, 2018-2019 yılında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında önerilen toplam 6 kitap oluşturmaktadır. MEB tarafından önerilen edebî ürünler, öğrenme alanları ve öğrenme alanları içinde yer alan değerler tablo 1’de yer almaktadır:

Tablo 1.

MEB Tarafından Önerilen Edebî Ürünler, Öğrenme Alanları ve Öğrenme Alanları İçinde Yer Alan Değerler.

Kitap Adı	Yazarı	Türü	Sayfa Sayısı	Öğrenme Alanı	Değer
Sol Ayağım	Christy BROWN	Roman	189	Birey ve Toplum	Dayanışma-Yardımseverlik
Peygamberimizin Hayatı	İrfan YÜCEL	Biyografi	280	Kültür ve Miras	Kültürel mirasa duyarlılık
Alparslan Çift Başlı Kartallar	Okay TIRYAKİOĞLU	Roman	287	Kültür ve Miras	Kültürel mirasa duyarlılık,
Denizler Altında 20.000 Fersah	Jules VERNE	Bilim Kurgu-Roman	152	Bilim Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
Başarı öyküleri	Murat ÇİFTKAYA	Hikâye	160	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk, vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık
Çanakkale’nin Kadın Kahramanı Safiye Hüseyin	İsmail BİLGİN	Roman	218	Etkin Vatandaşlık	Eşitlik

2.3. Verilerin çözümlenmesi

Araştırmada veriler analiz edilirken içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bu tür analizde metnin belgenin içeriğinin irdelenmesi gereklidir (Sönmez & Alacapınar, 2011, s. 159). Sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan ve en önemli tekniklerden olan içerik analizi, kitapların belli bölümlerinin içindeki belli kavramların varlığını belirlemek amacıyla kullanılan bir analiz tekniğidir (Büyüköztürk vd., 2010, s. 269). Bu amaçla daha önce kitapların okunması sonucu oluşturulan bölüm havuzundaki paragraflar okunup analiz edilmiştir.

3.BULGULAR

Bu bölümde, 2018-2019 eğitim öğretim yılında yenilenen Sosyal Bilgiler Programı’na göre MEB tarafından hazırlanan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında önerilen edebî ürünlerin, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan öğrenme alanlarına ait değerler açısından incelenmesine yer verilmiştir. Her bir öğrenme alanına ait önerilen kitap ve öğrenme alanı içerisinde kazandırılması düşünülen değer ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Kitapların okunup incelenmesi sonucunda değerlere ait bölümler kaydedilip değeri ne düzeyde verdiği yorumlanmıştır. İncelenen kitapların sıralaması MEB tarafından hazırlanan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının öğrenme alanlarının sırası temel alınarak yapılmıştır. Elde edilen bulguların sıralanmasında ise incelenen edebî ürünün sayfa sırası dikkate alınmıştır.

3.1. Birinci alt probleme ilişkin bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “‘Sol Ayağım’ kitabı ‘dayanışma ve yardımseverlik’ değerini ne düzeyde yansıtmaktadır?” şeklindedir.

Kitapta verilen “Yardımseverlik ve Dayanışma” değerleri ile ilgili elde edilen bulgulardan yola çıkılarak ailenin yaptığı yardım ve dayanışmanın sadece Christy Brown’un engelli olmasından doğan bir yardımseverlik olmadığı, aile birliğine önem verme ve gerçek sevgiden doğan dayanışma duygusu ile yapılan iyilikler olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; aşağıdaki bölümde roman kahramanı Christy’nin kendisine anne ve babasının gerçek sevgi ile yaklaştığını ve gerçek sevgiyle yardım etmek istemelerini hissettiğini anlatarak “Yardımseverlik” değeri vurgulanmıştır:

Kendi iyiliğin için,’ diyorlardı, ‘bu oğlana diğerlerine bakacağın gibi bakma, bu sadece seni üzer.’ Annemle babamın onların pek çoğuna karşı gelmesi benim için çok büyük şanstı. Ancak annem sadece benim geri zekâlı olmadığımı söylemekle yetinmiyordu, bunu kanıtlamak için elinden geleni de yapıyordu. Görev bilinci ile değil, sevgiyle yapıyordu bunu (Brown, 2018, s. 10).

Aşağıdaki bölümde babanın aile üyelerine bakmak için çalışması ve annenin de engelli çocuğu ile diğer çocukları arasındaki iletişimi arttırmak için çaba göstermesi vurgulanarak aile içerisindeki “Dayanışma ve sevgi” değeri verilmektedir:

“Babam ekmek paramızı kazanmak için duvar örmeye gittiğinde annem zihnimdeki kalın perdenin arkasına yavaş yavaş sabırla ulaşmaya çalışarak benimle diğer çocuklar arasında oluşan duvarı tuğla tuğla söküyordu” (Brown, 2018, s. 10).

Kitapta “Aile Birliğine Önem Verme” ve “Sevgi” değeri ise diğer bölümlerde şu ifadelerle anlatılmaktadır:

“Genellikle mutfakta sırt üstü yatıyordum ya da güneşli, sıcak günlerde bahçeye çıkıyordum. Yamuk yumuk kaslar ve çarpık sinirler yığını olarak etrafım beni seven, benim için umut besleyen ailemle çevrili oluyordu; bu beni onların sıcaklığının ve insanlığın bir parçası haline getiriyordu” (Brown, 2018, s. 12).

Aşağıdaki ifadelerde ise çocuklardan birini tedavi etmek için eve gelen doktorun Christy’i görüp onun gösterdiği çabaları takdir edip destek vermesi anlatılarak “Yardımseverlik” değeri vurgulanmıştır:

“Doktor, annemin özürlerini gülümsemeyle geçiştirerek başımı okşadı ve harika bir çocuk olduğumu söyledi. Daha sonra beni zaman zaman ziyaret etti ve yıllarca gelişimimi merakla takip etti” (Brown, 2018, s. 21).

Aşağıdaki paragrafta ise Christy’nin kardeşlerinin yardımları sayesinde arkadaş çevresinin oluşmasından duyduğu mutluluk ifade edilerek “Yardımseverlik” değeri vurgulanmıştır:

Yedi yaşında ve erkek kardeşlerimin de yardımıyla yaşatılarımı arkadaş olmaya başlamıştım. Okuldan sonra oyun oynamak için dışarı çıktıklarında beni de götürüyorlar ve “gezinti arabası” dedikleri paslı, eski bir arabayla beni taşıyorlardı... Çok geçmeden benim de birlikte çok eğlendiğim arkadaşlarım oldu. Bunlar bizim mahalleden çocuklardı ve hiç sorun sormadan beni aralarına kabul edecek kadar samimi ve gençtiler (Brown, 2018, s. 25).

3.2. İkinci alt probleme ilişkin bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “‘Peygamberimizin Hayatı’ kitabı ‘kültürel mirasa duyarlılık’ değerini nasıl yansıtmaktadır?” şeklindedir.

Bu bölümde kitaptan söz konusu değeri içerdiği düşünülen bölümler alınıp incelenmiştir. Örneğin aşağıdaki ifadelerde Mekke şehri için önemli olan, hac ibadetinde tavaf edilen kutsal yapı Kâbe’nin inşası anlatılarak taşınmaz kültürel miras hissettirilmiştir:

Yeryüzünde Allah’a ibadet için yapılan ilk bina, bütün namazlarda Kiblegah olarak yönelmekte olduğumuz Kâbe’dir. Tavafa başlama yerinin işareti olmak üzere, Kâbe’nin güney-doğu köşesi (Rükn-i Hacer’i Esved) nde bulunan ‘Hacer’i Esved’ denilen siyah taş Hz. İbrahim, Ebu Kubeys dağından getirerek halen bulunduğu köşeye koymuştur (Yücel, 2014, s. 12).

Aşağıdaki ifadelerde inançlar, kutsal şehirler ve tarihi dini yapılar aracılığı ile kültürel unsurlara vurgu yapılmıştır:

“Mekke şehri, Hz. Peygamber (s.a.s)’in büyük dedelerinden Kusayy tarafından, Kâbe’nin inşasından çok sonra kurulmuştur. Allah’a ibadet için yapılmış olan Kâbe, zamanla “Tevhid İnancı”nın unutulmasıyla, putlarla doldurulmuş; Mekke putperestliğin merkezi haline gelmiştir” (Yücel, 2014, s. 12).

Aşağıdaki bölümde kutsal kitapta ve İslami kaynaklarda Hz. İsmail'in annesi Hacer'in, çocuğunun susuzluktan ölmesinden korkup, telaşlanması üzerine su aramak için Safâ ve Merve tepeleri arasında yedi defa gidip gelmesi bu sırada oğlunun olduğu yerde zenzem suyunun çıkması anlatılır. Aşağıdaki ifadelerde de zenzem suyu ve suyun çıkarıldığı kuyudan bahsedilerek kültürel miras öğeleri olan inançlara ve kutsal mekânlara vurgu yapılmıştır:

Yanlarındaki hurma ve su bittikten sonra, Hacer çocuğunu olduğu yerde bırakıp, bir can yoldaşı görebilmek ve birkaç yudum su bulabilmek ümidiyle Safa ile Merve tepeleri arasında gidip geldiği esnada bir melek, ökçesiyle Zenzem suyunu ortaya çıkarmıştı. Hacer bu sudan kana kana içti, çocuğunu emzirdi ve Allah'a hamdetti... Cürhümiler, Kâbe'ye hediye edilmiş olan altın geyik heykelleri ile diğer kıymetli eşyayı Zenzem kuyusuna atıp, üzerine toprakla doldurduktan sonra, kuyuyu belirsiz hale getirerek Mekke'den kaçtılar. Bu yüzden Zenzem kuyusu uzun müddet kapalı kaldı” (Yücel, 2014, s. 14-15).

Aşağıdaki bölümde Hz. Peygamberin giysisinden bahsedilerek kültürel unsurlardan geleneksel kıyafetlere değinilmiştir:

“Resul-i Ekrem (s.a.s.) vecd içinde, kendinden geçerek, o kadar çok dua etmiş ve ellerini öylesine semaya kaldırmıştı ki, sırtından ridasının düştüğünün farkına varmamıştı” (Yücel, 2014, s. 121).

Aşağıdaki bölümde ise somut olmayan kültürel unsurlardan edebiyata, sözlü anlatım geleneklerine ve gösteri sanatlarına vurgu yapılmıştır:

“Mekke dışındaki müşrik Arap kabilelerine, şairler, hatipler gönderdiler. Bunlar, Bedir'de öldürülenler için, şiirler, mersiyele söyleyerek halkı heyecana getirdiler” (Yücel, 2014, s. 128).

3.3. Üçüncü alt probleme ilişkin bulgular

Araştırmamanın üçüncü alt problemi “‘Alparslan Çift Başlı Kartallar’ kitabı ‘kültürel mirasa duyarlılık’ değerini nasıl yansıtmaktadır?’” şeklindedir.

Bu bölümde kitaptan söz konusu değeri içerdiği düşünülen bölümler alınıp incelenmiştir.

Kitaba somut olmayan kültürel miras ögesi olan edebiyattan Ahmet Kutsi Tecer’ in “Lahit” adlı eserinden örnek bir kıta verilerek giriş yapılmıştır (Tiryakioğlu, 2018, s. 7):

"Sinmiş edebiyet, o gölge, o tül,

Yüzünün en ince çizgilerine.

Müsterih asırlar geçsin ve örtül,

Hülyandan bir lahza ayrılma gene."

Aşağıdaki ifadelerde doğal kültürel miras öğeleri vurgulanmıştır:

"Tüm bu irili ufaklı isimsiz akarsular otuz menzil şimal Elburz Dağları'nın arasındaki derin vadilerden doğar ve bir kısmı Hazar Deryası'na dökülür. Geniş derbentler ve apansız daralan boğazlarla bölünen şu karlı sıradağlara bak hele! Bunlara Zagros Dağları derler Ey Can!" (Tiryakioğlu, 2018, s. 7).

Aşağıdaki ifadelerde coğrafyaya değerini verenin orada yaşayan toplulukların olduğu belirtilip doğal ve tarihi yerler vurgulanmıştır. Ayrıca Türk büyüklerinden Alparslan'ın bir bey oğlu olarak beyliğe yakışır duruşu ve giymiş olduğu yöresel kıyafetler anlatılarak taşınır kültürel miras öğelerinden günlük giysiler tasvir edilmiştir:

Hemen karşısında düşünceli bir tavırla oturan sert görünümlü, şahin bakışlı, Alparslan namdar delikanlı, 'Horasan'ın ve garbındaki Rum diyarlarına doğru akan suların asıl kıymeti, onlara bu bedeli biçen Oğuzlardan gelir Çaka karındaş, yanılmayasın'... Başındaki kızıl keçe külah bir yana doğru çalımla eğilmiş, kıvrırdı pamuklu mintanın kollarından damarlı, kalın bilekleri uzanmıştı. Hendsi desenlerle kaplı boğa yününden yeleği, bahar güneşinin yalazladığı parlak teni kadar aynalı ışıltılar saçıyordu” (Tiryakioğlu, 2018, s. 8).

Aşağıdaki ifadelerde sözlü kültürel miras öğelerini oluşturan Türk büyüklerinden Dede Korkut aracılığıyla doğal mirasa vurgu yapılmıştır:

“Omuzlarını şöyle bir silkip devam etti, hele düşün ki dedemiz Korkut dahi öve öve bitirememiştir Horasan illerini” (Tiryakioğlu, 2018, s. 8).

Aşağıdaki ifadelerde hükümdarın geleneksel uygulamaları anlatılırken günlük hayatında mütevazı bir yaşam sürdüğü abartıdan uzak sade yaşamı hissettirilmiştir. Kültürel miras öğelerinden Türk büyükleri, devlet geleneği ve çadır saray geleneği işlenmiştir:

Tuğrul Bey'in dağ aslanı, vaşak ve boz ayı postlarıyla döşenmiş ak renkli otağı canlandı ikisinin de gözlerinin önünde” cümlesinde Türklerde göçebe yaşam tarzını mekâna aktaran çadır kültürü ve çadırın içinde kullanılan hayvan postları ile de avcı toplum yapısı vurgulanmıştır. “Tevazuu sayesinde alelusul yerleştirilmiş kerevetten bozma tahta üzerinde ordusunun gençlerine el öptürmüş, her birini ayrı ayrı tebrik etmişti (Tiryakioğlu, 2018, s. 11).

Aşağıdaki parçada Alparslan'ın anlatımıyla taşınmaz kültürel miras öğelerinden mimari yapı vurgulanmıştır:

“(Alparslan) Savtegin'le paylaştıkları çadırın ürperen çeperlerinden, ateş, taze çimen ve tezek kokularıyla yoğrulmuş hoş bir seher esintisi sızıyordu. Apansız, kendini Merv'deki kâgir konağın bakımlı bahçesine açılan cumbalı pencerenin önünde, ferah odasının kehribari aydınlığı içinde bularak ırkıldı” (Tiryakioğlu, 2018, s. 29).

Aşağıdaki ifadelerde yeni toprakların fethinde gönüllü olarak ortaya çıkan ya da görevlendirilen, Alperenler anlatılarak Türk devlet geleneklerine vurgu yapılmıştır:

“Alperenlerin fetih unsuru bölgelere silahsız halde gönderilmelerini sağlayacağım ben. Zira Alperenler, bir sahabe samimiyet ve hassasiyeti ile davranmaya alışkındırlar. Kuracakları dergâhlar, hem İslam ve Ehl-i sünnet itikadının yayılmasının, hem de fethedilen bölgelerde kolaylıkla tutmamızın yolunu açacak” (Tiryakioğlu, 2018, s. 33).

Aşağıdaki ifadelerde Temirlan Usta, dövüş sahnesine çıkmadan önce Alparslan'a Türk geleneklerini hatırlatmaktadır. Bölümün sonunda yer alan deyim ile sözlü kültürel öğeye vurgu yapılmıştır:

‘Bugün örf, dudaklarımın arasından dökülecek olanlardır oğullar...’ Parmağını azarlaracasına Alparslan'a uzattı sonra " Ve siz Melik Alparslan! Gayri seçiminizi yaptınız. Bu andan sonra geri dönüşünüz mümkün değil. Olmaz ama eğer caymaya kalkar ve babanızın utancı olursanız, kemiklerinizi kırar, sonra da korkaklığınızı âleme ifşa ederim. Şu işe bak; deveyi yardan uçuran bir tutam ottur... (Tiryakioğlu, 2018, s. 43).

3.4. Dördüncü alt probleme ilişkin bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemini ““Denizler Altında 20.000 Fersah’ kitabı “bilimsellik” değerini nasıl yansıtmaktadır?” şeklindedir.

Dördüncü alt problemde “Denizler Altında Yirmi Bin Fersah” kitabında “*Bilimsellik*” değerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bölümde kitaptan söz konusu değeri içerdigi düşünülen bölümler alınıp incelenmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde bilim adamı kavramı kullanılarak dildeki cinsiyetçiliğin vurgulandığı ve bunun cinsiyet eşitsizliğine neden olduğu hissedilmektedir:

İlgililerin gözlemlerini bakılırsa bu yaratığın, 6 kilometre uzunluğunda olması gerekiyordu. Ancak bu gibi olaylarda yapılan abartmalar bilinmekle birlikte yine de en az 150 metre boyunda bir cisim ortaya çıkıyordu. Gerek denizcilerin gerekse bilim adamlarının kolay kolay kabulleneceği bir şey değildi bu. Bilim adamları ve çeşitli kuruluşlar da bu garip olayı kendi aralarında tartışmaya başlamışlardı (Verne, 2018, s. 5-6).

Aşağıdaki ifadelerde bilimsel bağlamla ilişkili olduğu tespit edilen değerlerden merak değeri vurgulanmıştır:

Gemiye inceleyen uzmanlar şaşkınlığa düşmüşlerdi. Su seviyesinden dört metre kadar aşağıda, üç köşe bir delik açılmıştı. Bu öyle bir de dedi ki, sanki özenle kenarlarının düzgün olmasına çalışılmıştı. Bunun gibi, kenarları pürüzsüz, iki metre çapında bir yaranın kıyılarına çarparak açılması olanaksızdı. İşte uzmanları şaşırtan buydu. Geminin iki santim kalınlığındaki sacını, bu şekilde, ancak çelikten yapılmış bir alet delebilirdi. Deniz altında ise böyle bir şeyin ne işi olabilirdi? (Verne, 2018, s. 7).

Aşağıdaki ifadelerde bilimselliği çağrıştıran araştırma duygusunu harekete geçiren merak, şüphecilik ve şaşkınlık kavramları vurgulanmıştır:

‘Scotia’ olayı bu sırada patladı. Ben de günün sorunu olan deniz canavarıyla ilgilendim. Olan biteni öğrenmek için bütün Amerika ve Avrupa gazeteleri okuyordum. Bu gizemli durum beni de şaşırtmıştı” (Verne, 2018, s. 8).

Aşağıdaki ifadelerde bilim insanlarının görüşlerine değer verme vurgulanmıştır:

New York'tayken birçok kişi bu olağanüstü sorun için görüşümü aldı. Anlaşılan bir doğa bilimcisi olarak söylediklerim ilgi topluyordu. Nihayet, Paris Müzesi profesörü Pierre Aronnax olarak da, daha fazla sessiz kalamazdım. 30 Nisan tarihli ‘New York Herald’ gazetesinde, konu ile ilgili bir yazım yayınlandı (Verne, 2018, s. 8).

Aşağıdaki ifadelerde insanlık yararına kullanılabilecek bilimsel veriler elde etmek için ülkeler arası işbirliği ile oluşturulan bir ekipten bahsedilmektedir:

“Sayın Mösyö Aronnax,

Abraham Lincoln' ün araştırma gezisine katılmayı dilerseniz, Birleşik Devletler, bu atılımda Fransa'yı sizin temsil etmenizden çok memnun kalacaktır. Gemide size bir kamara hazırlaması için, Kaptan Farragut'a gerekli talimat verilmiştir

Saygılarımla,

J.B. Hobson

Birleşik Devletler Denizcilik sekreteri” (Verne, 2018, s. 9).

Aşağıdaki ifadelerde bilmenin ve okumanın önemine değinilmiştir:

“Müze bahçesindeki küçük dünyamızda bilginlerle düşe kalka Conseil’de az çok bir şeyler öğrenmişti. Ben onda, doğa biliminin kapsadığı hayvan ve bitki türlerini ustaca birbirinden ayırabilen bir uzman özelliği görüyordum. Ancak bütün bilgisi, türleri sıraladıktan sonra bitiyordu” (Verne, 2018, s. 10).

Aşağıdaki ifadelerde bilimsellik değerini içeren akılcılık kavramı vurgulanmıştır:

20 Temmuz'da 105. enlemi geçtik, aynı ayın 27. günü 110. enleme ulaştık. Artık Ekvator'un üst tarafındaydık ve kuzey yarım küresinde yol alıyorduk” cümlesinde doğrudan bilimselliği vurgulayan kavramlar kullanılmıştır. “Kaptan Farragut, haklı olarak, canavarın yaklaşımdan çekineceği sığ yerlerde dolaşımdansa, onu derinlerde Pasifik Okyanusu'nun açık sularında aramak istiyordu (Verne, 2018, s. 17).

3.5. Beşinci alt probleme ilişkin bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi““Başarı Öyküleri” kitabı ‘vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk’ değerini nasıl yansıtmaktadır?” şeklindedir.

Beşinci alt problemde “Başarı Öyküleri” kitabında “*Vatanseverlik ve Doğal Çevreye Karşı Duyarlılık ve Sorumluluk*” değerinin ne düzeyde bulunduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bölümde kitaptan söz konusu değeri içerdiği düşünülen hikâyeler ayrı başlıklar altında alınıp değeri içeren bölümler incelenmiştir.

İyiliği Yayabilmek hikâyesinde yapılan iyiliklerden bahsedilerek doğrudan “İyilik” değerine vurgu yapılmaktadır. Örneğin aşağıda yer alan paragrafta kişilerin yapılan iyilikler karşısında birey olarak yapabileceklerinin vurgulanması ile de “Sorumluluk” değerine yer verilmiştir:

19. yüzyılın sonlarına doğru emekli Albay Anderson, Pittsburgh şehrinde, kitap alamayan ve okuyamayan fakir çocukları evine kitap okumaya veya ödünç almaya davet etmeye karar verdi ve bu fikrini hemen uyguladı. 4 dolar haftalıkla çalışan Andy adında göçmen bir çocuk bu fırsatı kaçırmadı. Her hafta albayın evine gelerek okuduğu kitabı geri getiriyor ve yenisini alıyordu... Andy, albayın iyiliğini hayatının sonuna kadar unutmadı. Albayın kitapları, onun gizli yeteneklerini keşfederek hayatta başarılı olmasına vesile olmuştur. O da albayın bu bireysel çabasını daha yaygın hale getirdi. Ve Andy, yani Andrew Carnegie, bu amaçla ABD’de okurlara bedava kitap imkânı sunan halk kütüphanelerini hayata geçiren kişi oldu (Çiftkaya, 2018, s. 13-14).

Anne Zürafa ve Yavrusu hikâyesinde hayatını önemli kişileri inceleyerek ve onların roman-biyografilerini yazarak geçiren Irving Stone “Çalışkanlık” değerini aşağıdaki ifadeleriyle belirtmiştir:

Bu insanlar defalarca darbeler yerler, yere yıkılırlar, karalanırlar ve yıllarca hiçbir şey elde edemezler. Ama yere yıkıldıklarında her zaman ayağa kalkarlar. Bu insanları yok edemezsiniz. Onlar çalışıp didinirler ve hedeflerine ulaşmaya çalışırlar. Hayatlarının sonunda yapmaya çalıştıkları şeyin ancak mütevazı bir kısmını başarsalar da asla yılmazlar! (Çiftkaya, 2018, s. 15).

Sevgi Zinciri adlı hikâyede bir hemşirenin, Annie Sullivan adında küçük yaşta geçirdiği yüksek ateş yüzünden hemen hemen hiç görmeyen çocuk için yaptığı iyilikler ve sonrasında Annie Sullivan’nın da ona iyilik yapan hemşire gibi başkalarına ve Helen Keller’e yaptığı iyilikler anlatılmıştır. Hikâyede sevgi ile yapılan iyilikler sayesinde kişilerin hayatlarının olumlu yönde değişti vurgulanmıştır.

“Yaşlı bir hemşire Annie için hala bir ümit olduğuna inanıyordu. Bu zavallı çocuğa sevgi göstermeyi kendisine görev edinen hemşire her gün onu ziyarete geliyordu” (Çiftkaya, 2018, s. 19), cümlesinde “Sevgi” değerine değinilmiştir.

“AnnieSullivan, daha sonraki hayatında, tıpkı kendisi yardım eden şefkatli hemşire gibi, başkalarına yardım etme isteği ile dolu genç bir kadın oldu” (Çiftkaya, 2018, s. 20), cümlesinde ise “Sorumluluk, Yardımseverlik, Sevgi” değerleri görülmektedir.

Yaşamak Sevmek ve Başarmak adlı hikâyede başarılı bir öğrenci olan Teddy’nin annesini kaybettikten sonra yaşadığı sıkıntılı süreçte durumunun kötüleşmesi ve bu durumu fark eden öğretmeni Bayan Thompson’un Teddy’ye olan özel sevgi ve ilgisi anlatılmaktadır. Ona inanan öğretmenin ilgisi sayesinde sıkıntılı zamanlarını

atlatmayı başaran Teddy tüm eğitim hayatında başarılı olup sonunda tıp doktoru olmuştur. Teddy'nin hikâyesinde sevgi değeri ile desteklenen insanların başarıyı yakalamaları anlatılarak "Sevgi" değeri işlenmiştir. Örneğin;

"Bana inandığınız için çok teşekkürler Bayan Thompson" diye fısıldadı. "Kendimi önemli hissetmemi sağladığınız için ve beni böyle değiştirdiğiniz için teşekkür ederim." (Çiftkaya, 2018, s. 21).

Bir Mucizenin Maliyeti adlı hikâyede Sally'nin kumbarasındaki bir dolar on bir sent ile kardeşinin iyileşmesini sağlaması da anlatılarak "Yardımseverlik ve sevgi" değeri vurgulanmıştır.

Sally, küçük kardeşi George hakkında anne ve babasının konuşmalarını duyduğu zaman sekiz yaşındaydı. Kardeşi çok hastaydı ve anne-babası onu kurtarabilmek için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardı. George'un kurtulması için tek şans pahalı bir ameliyatı. Gelgelelim fakir anne-babanın buna yetecek parası yoktu. Bir sabah, babasının umutsuz bir sesle annesine şöyle fısıldadığını duydu Sally:

'Onu ancak bir mucize kurtarabilir.'

Sally bu sözleri duyar duymaz odasındaki kumbarayı alıp bir eczaneye gider ve eczacıya:

'Kardeşim çok hasta bir mucize almak istiyorum.'

'Üzgünüm küçük kız biz burada mucize değil ilaç satıyoruz. Korkarım, sana yardımcı olamayacağım'

'Bakın param var fiyatı neyse ödeyeceğim.' (Çiftkaya, 2018, s. 36).

O sırada eczanede olan meşhur cerrah Dr. Carlton Armstrong bu konuşmalara şahit olmuştur. Sally'nin kardeşine yardım etmek için çabalaması karşısında doktor aileye yardım etmiştir.

Pamuk Kurdunun İyiliği adlı hikâyede bulunan aşağıdaki bölümde bazen olumsuz olarak yorumladığımız olayların aslında bizim iyiliğimiz için olduğu anlatılarak doğrudan iyilik değeri vurgulanmıştır:

Şehir halkı, pamuk kurdunun ürünlerine zarar vererek onları aslında iyilik yaptığını anladılar. Onun sayesinde hayvan beslemeye, oldukça iyi gelir getirecek başka ürünler etmeye başladılar ve bu sayede bütün bölgenin refahı arttı. Bu zarardaki iyiliği görebilmelerinin güney çiftçileri için büyük bir avantaj olduğunu düşünüyorum (Çiftkaya, 2018, s. 48).

Deniz Yıldızı adlı hikâyede çocuğun bir tek denizyıldızı içinde olsa onu doğal yaşam alanına göndermek için çabalaması doğal çevreye duyarlılık ve sorumluluk değerlerini vermektedir.

İlhamını okyanustan almak için sabah erken saatlerde deniz kıyısına giden bir yazar, kumsalda dans eder gibi hareketler yapan birini gördü. Biraz yaklaşıncı, bir gencin sahile vuran denizyıldızlarını birer birer okyanusa atmakta olduğunu fark etti.

Gence yaklaştı ve:

'Neden denizyıldızlarını okyanusa atıyorsun?' diye sordu. Genç:

'Birazdan güneş yükselip sular çekilecek. Onları suya atmazsam ölecekler' diye cevapladı. Yazar hala anlamamıştı:

'Kilometrelerce sahil, binlerce denizyıldızı var. Ne fark eder ki?'

Genç adam eğildi, yerden bir denizyıldızı daha aldı ve okyanusa fırlattı. Sonra da dönüp yazara şöyle dedi:

'O denizyıldızı için fark etti ama!' (Çiftkaya, 2018, s. 62).

Hayat Uzun Bir Maraton adlı hikâyede Tanzanyalı atlet John S. Akhwari, 1968 olimpiyatlarında sakatlandığı halde yarışı bırakmayıp bitirmesi anlatılmaktadır. Aşağıdaki ifadelerde atletin ülkesine karşı hissettiği sorumluluk duygusu anlatılarak "Sorumluluk" değeri işlenmiştir:

'Yarışı kazanma şansınızı zaten yitirmiştiniz; neden mutlaka bitiş çizgisine ulaşmak için kendinizi zorladınız?' ... Alet Bu soruya şaşırды, ama verdiği cevap soruyu soran gazetecileri utandırmaya yetti: 'Çünkü halkım beni buraya, yarışa başlamak için değil yarışı bitirmem için gönderdi' (Çiftkaya, 2018, s. 64).

Yılda İki Kez Ürün Veren Ağaç adlı hikâyede gelecek nesiller için "Duyarlılık" ve "Sorumluluk" değerlerine yer verilmiştir:Örneğin;

"'Bu ağaçları dikenler meyvelerini yiyemediler, ama bizim yıllar sonra şimdi yiyebilmemizi sağladılar" dedi.' Ben de bunu, dünyaya benden sonra gelecekler için dikiyorum' "(Çiftkaya, 2018, s. 105).

Vazodan Elmayı Çıkarabilmek adlı hikâyede Konfüçyüs'ün aşağıdaki sözleri ile "Özgürlük" değeri verilmiştir:

“İnsanoğlu bir şeye sıkı sıkıya yapışarak, onu avucunun içine alarak sahip olacağını düşünür çoğu zaman. Oysa bazen tam tersi geçerlidir. Çoğu şeye ancak hem kendimizi hem de o şeyi özgür bırakarak kavuşabiliriz” (Çiftkaya, 2018, s. 136).

3.6. Altıncı alt probleme ilişkin bulgular

Araştırmamızın altıncı alt problemi “‘Çanakkale’nin Kadın Kahramanı Safiye Hüseyin’ kitabı ‘eşitlik’ değerini nasıl yansıtmaktadır?’” şeklindedir.

Bu bölümde kitaptan söz konusu değeri içerdiği düşünülen bölümler alınıp incelenmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde üstlenilecek görevin bir kadın için uygun olmadığı hissettirilerek eşitsizlik temelinde toplumsal cinsiyet rollerine vurgu yapıldığı hissedilmektedir:

Hilal'i Ahmer Cemiyeti Başkanı Besim Ömer Paşa (Akalın) masasında otururken karşısında duran kadına büyük bir saygılı baktı. Ne diyeceğini bilemiyordu. Sözü eveleyip geveledikten sonra:

'Safiye kızım, iyi düşündün mü?' diye sordu.

'Düşündüm efendim...'

'Bak, bu görev Balkan Harbi'ndeki hizmetine benzemez. Marmara'da cirit atan denizaltılar var. Çanakkale'ye giderken bunlardan birini rastlamanız mümkün. Sivil takaları, çektirmeleri, yelkenlileri bile batırıyorlar. Bu kadar büyük bir vapurun yaralıları almak için gittiğine inanmak istemezler. Yani torpillenip Çanakkale'ye gidememek de var. Burada kalıp yaralılarınıza hizmet edebilirsiniz... Sizin gibi birine çok ihtiyacımız var'(Bilgin, 2008, s.30).

"Ya Paşa babanız... Bu konuda ne diyor? " (Bilgin, 2008, s. 31), cümlesinde ise Safiye Hüseyin'in yetişkin bir birey olmasına rağmen bir erkek figürü olarak babasının da fikrini almak zorunda olduğunun hissettirilmesi, kadının tek başına karar alabileceğini önemsizleştirerek eşitsizliği vurgulamaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde ile vatan için yapılabilecek her türlü yardımda cinsiyet ayrımı yapılmadan faydalı olacak her kişinin üstüne düşen görevi hakkı ile yapabileceği vurgulanarak eşitlik değeri işlenmiştir:

Ne diyecek? Ben bu kararı ilk önce kendisine açtım zaten. O da benimle gurur duyduğunu ifade etti. Paşam, siz söylediniz. Çanakkale'de pek kanlı muharebeler oluyor. Yaralılar çok fazla. Seddülbahir ve Arıburnu muntikalarındaki çarpışmalar şiddetli bir şekilde devam ediyor. Bu ülkenin, bu memleketin evlatları canlıların hiç sakınmadan vatan için veriyorlar. En olmaz yaraları alıyorlar. Kollarını, bacaklarını, gözlerini yitiriyorlar... Kadirga Hastanesinde nicelerini gördüm. Biz ise tehlikeli bir yolculuğu göze alamayacaksak yakışık almaz. Bunu dinlendirmek dahi bize yakışmaz. Bunca yaralıyı alıp getirmek gibi büyük bir vazifede yer almazsam asıl o zaman üzüleceğimi ifade etmek isterim. Ben gelincikler gibi, göz göz al güller gibi yaralı nice yerlerimizin yarısını sarmak, merhem sürmek gibi bir ulvi görevi yerine getirme mutluluğu içinde olacağım, diye seviniyorum. Her iyileştirdim yara, her sardığım yara benim için küçük bir madalya olacak... (Bilgin, 2008, s. 31).

Aşağıdaki ifadelerle aslında gayet donanımlı ve başarılı olan bir bireyin durumu anlatılırken, savaşta yer almanın sadece erkeklerle özgü bir durum olduğu hissettirilmesi ve kadınların bu alandaki fedakârlık ve başarılarının ayrıca takdir edilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olmuştur:

Yanisi şu; iki gün sonra Çanakkale'ye doğru yola çıkacak Reşit Paşa hastane gemisinde hemşire olarak görev yapacaksın. Allah yüreğine, eline güç kuvvet versin. Nice derin ve onulmaz yaralara merhem süresin. Nice yaraları sarasın. Senin bu kararlılığın ve fedakârlığın Türk kadınının hamiyetini de simgelemektedir. Balkan Harbi'ndeki hizmetlerini iyi biliyorum... Bu hizmetlerin çok daha iyisini şimdi vatanımızın kanayan yerlerinden biri olan Çanakkale'de de yapacağından hiç kuşum yok... Baban gibi ben de bir hocan olarak seninle gurur duyduğum gibi övünüyorum da... Şimdi evine dön iki gün sonra vapurda ol... Tekrar görüşeceğiz...(Bilgin, 2008, s. 32).

Aşağıdaki ifadelerle kadın ve erkeklerin birlikte vatan için mücadele edip, emek verdikleri anlatılmış; fakat emek veren kadınların baba isimleriyle birlikte anılması, ataerkil bir yapının pekişmesini sağlamıştır.

Cemiyetin ilk oturumunu 20 Mart 1912 tarihinde, Sultan Mahmut'un Türbesi civarındaki Konak'ta yapmıştık. O gün cemiyetin genel merkezinde 30 kişiyle toplanmıştık. Bunların on ikisi kadındı. Başkatibe, Prenses Selime Hanımefendi'ydi... Sonra diğer şubeleri açmaya başladık. O esnada Balkan Harbi bütün hızıyla devam ediyordu cephedeki sargı yerleri ve çadır hastaneleri yaralıdan dolunca, okulları hastane olarak düzenledik. Ancak hasta bakıcı ihtiyacımız vardı. Bu yüzden de İstanbullu hanımlara çağrıda bulunduk. 'Hasta bakıcı olun' dedik. Hemen bir buçuk, üç ve altı aylık kurslar düzenledik. Özellikle Ahırkapı'da gemilerden indirilen yaralı askerlerimizi Kadirga Hastanesi'ne yatırdık. O hastanede kimler görev yapmadı ki... Mehmet ZekâKemalof kızı Ümmü

Gülsüm, İsmail Yakabof kızı Meryem, Mehmet kızı Rukiye... Münire İsmail, Kerime Salahor ve İngiltere Deniz Ateşimiz Ahmet Paşa'nın kızı Safiye Hüseyin... Bunlar 'Şefkat Hemşireleri' adıyla görev yaptılar. Hatta ilk dersi Kadırga Doğum Kliniği'nde ben vermiştim. Kursu bitiren başarılı öğrencilere de Veliht Yusuf İzzettin Efendi belgelerini takdim etmişti... (Bilgin, 2008, s. 33).

Aşağıdaki ifadelerde kadınların ülkesi için yaptıkları fedakârlıklardan bahsedilerek vatanseverlik değeri vurgulanmıştır:

"Sonra bu hizmet, İstanbul'un kadınları arasında ulvi bir görev olarak algılandı. Büyük teveccüh gördü. Kadınlarımız hiçbir şey beklemeden ve düşünmeden yardıma koştular..." (Bilgin, 2008, s. 34).

Aşağıdaki ifadelerde Safiye Hüseyin'in görevindeki başarısı vurgulanırken aslında güç, cesaret ve korkusuzluk gerektiren işlerde erkeklerin daha iyi olduğu hissettirilerek eşitsiz rol dağılımına neden olunmuştur:

"Safiye Hüseyin ameliyatlara girdi. Yaraları sarıp temizlemek ve müdahalede bulunma konusunda uzmanlaştı. Tecrübe kazandı. Safiye Hüseyin çok cesurdur. Nice erkek hasta bakıcının saramadığı yaraları o sarmış, giremediği ameliyatlara da o girmiştir. Gerçekten korkusu yoktur" (Bilgin, 2008, s. 34).

Aşağıdaki ifadelerde kadın erkek birlikteliği ile daha güçlü bir toplum olunacağı belirtilmiş, fakat şefkatli olmak, merhametli olmak gibi ifadeler daha çok kadına atfedirilerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgusu yapılmıştır:

Safiye Hüseyin, senin şahsında Türk kadını, erkeğinin yaralarını sardı. Erkeğinin yanında oldu. Onu tamamladı. Erkeğine omuz verdi, el verdi. Şimdi yine o kahraman Türk kadınlarını temsilen Çanakkale'ye gitmek üzeresin. Git Safiye Hüseyin, git. Git ki, Çanakkale'de de nice gencimizin, nice yiğidimizin yarasını sarmak mümkün olsun. Türk kadınının o şefkatli elini, o cesur yüreğini ve engin merhametini orada da göster... (Bilgin, 2008, s. 34).

Aşağıdaki ifadelerde "Vatanseverlik" değerine vurgu yapılmıştır:

"Kızım, zaman kendimizi düşünmekle sakınmak zamanı değildir. Asıl düşünülecek şey vatandır. Güle güle git. Ben, eğer ki şehit babası olacaksam, bu göreve gönüllü koşan kızımın şahadeti sebebiyle gurur duyarım. Övünürüm. Yolun açık olsun. Allah'a emanet ettim seni..." (Bilgin, 2008, s. 35).

Aşağıdaki ifadelerde kadın ve erkeğin vatan hizmeti için omuz omuza çalıştığı vurgulanarak "Eşitlik" değeri hissettirilmiştir:

"Vatanın bu zor günlerinde, erkeklerin yanında kadınların da hizmet görmesi, birlik ve beraberliğin yanında dayanışmayı getiriyordu. Hastanelere gelmeyen, hasta bakıcılık yapamayan kadınlar ise evlerde askere çorap, eldiven ve içlik örüyor, İstanbul'da mitingler düzenleniyordu..." (Bilgin, 2008, s. 41).

Aşağıdaki ifadelerle "Vatanseverlik ve Dayanışma" değerleri vurgulanmaktadır:

"Hele bir arkadaşının çok sevdiği saçlarını kestirip satması ve aldığı parayı bağış kutusuna atması onu ne kadar duygulandırmıştı" (Bilgin, 2008, s. 41).

Aşağıdaki ifadelerde doğrudan fedakârlık değerine yer verilmiştir. Ayrıca kadın erkek eşitliğinden bahsedilirken seçilen kelimelerden (erkeğinin ardından, erkeği kadar, erkekler kadar) dolayı kadın erkek eşitsizliğine neden olan ve ataerkil bir aile yapısını hissettiren bulgulara rastlanmıştır. İfadelerde aslında kadın ve erkeğin eşit olduğu belirtilirken seçilen kelimeler ile (erkeğinin ardından, erkeği kadar, erkekler kadar) ataerkil bir aile yapısı hissettirilmiştir. Kadını kalıplaşmış geleneksel rollerden çıkartmaya çalışırken cesaret ve güç gerektiren konularda erkekler gibi benzetmesi yapılarak "Cinsiyetçilik" vurgusu hissedilmiştir:

Kadınlarımız her türlü fedakârlığı yapabilirler. Her türlü zorla katlanabilirler. Cepheye yolladıkları eşlerinin ve oğullarının ardından sadece gözyaşı dökmenin yeterli olmayacağını iyi bilirler. Kadınlarımız sadece acıya katlanmaz. Giden erkeğinin ardından sadece gözyaşı dökmez. Vatanının kaderi söz konusu olduğunda erkeği kadar sorumluluk alır. Bu sorumluluğun gereklerini yerine getirmek için hiçbir engel tanımaz. Ben buna Balkan Harbi'nde şahit oldum İnşallah Çanakkale'de de şahitlik ederim... Sakin olunuz. Bizler en az cephede savaşan erkekler kadar cesur olmak zorundayız. Siz cesur birine benziyorsunuz. Geçti tamam (Bilgin, 2008, s. 41-45).

Aşağıdaki ifadelerde 'Vatanseverlik' değeri belirtilmiştir:

Ama ben Balkan Harbi'nde de görev aldım. Hem de gönüllü.'

'Nasıl yani gönüllü? Yara sarmak için gönüllü mü vazife aldınız?'

'Evet. Zaten buraya da kendi isteğimle geldim. İstanbul'da da göreve devam edebildim.'

'Siz Türkleri bazen anlayamıyorum. Sizler zoru seviyorsunuz. Eşim Ragıp Bey de buraya gelmek için ilkmüracaat eden doktorlardan...'

Zoru değil vatanımızı sevdiğimizden, onu kendi canımızdan aziz bildiğimizden. Vatan zorda ise şahsi zorlukların bir manası yok bizim için. Her şey birden anlamsızlaşıyor. Canımız bile. Bu yüzden gönüllü koşuyoruz cepheye. Tıpkı buradaki yüzlerce, binlerce gönüllü genç gibi (Bilgin, 2008, s. 49).

Aşağıdaki ifadede toplumda hala kadın ve erkeğin eşit sayılmadığı ve bunu sağlamak için de kadınların çaba gösterdiği anlaşılmaktadır. Kadınların cinsiyetten doğan farklarının olmadığını kanıtlama çabasında oldukları hissedilmektedir:

Madam Erika, yaşadıklarım anlatmakla bitmez. Bakalım burada neler göreceğiz? Nelere şahit olacağız? Ama şunu bilmenizi isterim, iyi ki buradayım. Kadınların da savaş esnasında neler yapabileceklerini göstereceğim. Türk kadınının ne denli cesur, ne denli fedakâr ve daima erkeğin yanında olduğunu bir kez daha cümle âleme ispat edeceğim (Bilgin, 2008, s. 63).

Aşağıdaki ifadede doğrudan kadın erkek “Eşitliği” vurgulanmıştır:

Balkan Harbi esnasında yapılan protesto mitinglerinin pek çoğunu biz kadınlar düzenledik. Haklılığımızı haykıran telgrafları çeken yine kadınlarımızdı... Bizler bir elmanın yarısıyız. Erkeğimizden az ya da çok değiliz. Bak, iki parça elma birbirini tamamlar. Bir parçası kadınlarımız, bir parçası da erkeklerimizdir (Bilgin, 2008, s. 63).

Aşağıdaki ifadelerde kadın ve erkeğin eşit koşullarda, görev bilinciyle, bir arada mücadele etmesi anlatılarak toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapılmıştır:

“Biliyorum çok konuştum. Başınızı ağrıttım. Kusura bakmayın. Ama yaşadıkları insanı kolay kolay bırakmıyor. Belki bir gün bizler de gelecek nesillere Çanakkale’yi anlatacağız. Burada yaşadıklarımızı dile getireceğiz. Bunu yaparken kendimizden çok görevimizi anlatacağız. Görevimiz olduğu için burada bulunduğumuzu söyleyeceğiz” (Bilgin, 2008, s. 63).

Aşağıdaki ifadelerde toplumsal ve kültürel köklere dayanan ‘toplumsal cinsiyet’ ayrımını ve eşitsizlik hissettiren, kadını aşağılayan, bireyi kadınsı ya da erkeksi olarak kategorize eden bulgulara rastlanmaktadır:

“Ulen oğlum, çığırmanın ulen... garıları geçtiniz be! Cık cık... Çömün çömün...” “Gözlerim bir çağlayan gibi çağladı durdu. Garılar gibi sızlandım. İnledim. Feryat ettim. Yalan yok. Yufka yürekliğim tuttu” (Bilgin, 2008, s. 66-70).

Aşağıdaki ifadelerde bir askerin insan olmaktan doğan tepkilerden biri olan ağlama duygusunu bir kadının yanında kendine yakıştıramaması anlatılarak kadın ve erkeğin duygu kontrolünde erkeğin toplumda güçlü cinsiyet olduğu vurgulanarak kadın erkek eşitsizliğine neden olunmuştur:

“Gülerler.”

Onun bu gülerler sözü üzerine Safiye Hüseyin de meraklandı. Ere yaklaşıarak:

Size neden gülsünler? Diye sual etti.

Er, karşısında bir kadın hasta bakıcı görünce utandı. Sedyecilere döndü ve hiddetle:

“Beni rezil ettiniz!” dedi (Bilgin, 2008, s. 73).

“ ‘Yaralanmanın neresi rezilce yiğidim.’ dedi Safiye Hüseyin müşfik bir sesle. Er bu yumuşak sözler üzerine gözlerini yere indirdi. Sustu... Ne diyeceğini bilemiyordu. Acısını belli etmemek için dişlerini sıkıyordu (Bilgin, 2008, s. 74).

Aşağıdaki ifadelerde ulusların eşitliğinden bahsedilerek “Eşitlik” değeri vurgulanmıştır:

Türkler Yaman dövüşüyor. Onları haklı görüyorum. Sonuna kadar hak veriyorum Onlara. Ama duyduğum saygı tetik çekmeme engel değil. Uzaktan vurdum subay ve erlerin aileleri aklıma geliyor. Annelerinin, babalarının, sevgililerinin, kardeşlerinin, arkadaşlarının nasıl bir duyguya kapılacaklarını tahmin ediyorum. Bizden ölesiye nefret edecekler. Zira biz de arkadaşlarımızın, subaylarımızın öldüğünü gördükçe, hiç bilmediğimiz, tanımadığımız Türklerden nefret ediyoruz. Bu nefret her can kaybında büyüyor. Hepsini öldürmek istiyoruz. Biliyorum aynı duyguları onlar da bizim için besliyorlar... Ama onlara saygı duyuyoruz (Bilgin, 2008, s. 141).

Aşağıdaki ifadelerde doğrudan fedakârlık değeri vurgulanmıştır, fakat *“Hele Türk kadınlarına örnek olması açısından...”* diye devam eden ifade de sanki Türk kadınının gayret göstermeye isteksiz ve kendine güvensiz olduğu dolayısıyla eşitsizlik algısı uyandırılmıştır:

“Burada bulunduğunuz kısa süre içerisinde gösterdiğiniz gayret ve fedakârlığa içtenlikle teşekkür ederim. Hele Türk kadınlarına örnek olması açısından, yaptığımız işin çok önemli olduğunu da vurgulamak isterim. Sağ olun...” (Bilgin, 2008, s. 174).

Aşağıdaki ifadelerde Türklerin insan olmaktan doğan hakları korumak adına yaptıkları yardımlardan bahsedilerek uluslararası “Eşitlik” değeri vurgulanmıştır:

Hem yüzbaşım ne dedi; yaralıları savaş alanından toplarken her yaralı, düşman da olsa, alınacak demedi mi?... Düşman da olsa yaralıları bakmalıyız. Onları ölüme terk etmek bize yakışmaz. Elimizden geleni bütün yaralıları için yapmalıyız. Bu tür düşünceler size yakışmaz. İyisini yapmışsınız. Onları da almışsınız... Sizin gibi yiğitlere de ancak bu yakışırdı. Bir kere daha gurur duydum. Haydi, daha fazla vakit kaybetmeyin. Acele edelim... Lütfen! Beni biraz dinler misiniz? Sakin olun. Kimse sizi öldürmeyecek! Kurşuna da dizmeyecek... Müsterih olunuz. Yaralarınızı iyileştirmeye çalışacağız. Sizi iyi etmek için vapurun her türlü sağlık imkânları kullanılacaktır. Türk askerine nasıl davranıyorsak, yaralarını iyileştirmek için gerekli olan özeni nasıl gösteriyorsak aynı özeni ve titizliği size de göstereceğiz... Bundan emin olunuz. Belli ki kötü bir savaş propagandasıyla beyninizi iğfal etmişler... (Bilgin, 2008, s. 179-195).

Aşağıdaki parçalarda vatan sevgisi ile cephede gerekirse canını veren Türk askerlerinin durumu işlenirken sadece erkeklerin değil cephede kadınların da bu duyguları hissettikleri anlatılmaya çalışılmış, fakat paragrafta yer alan ‘Ama şuna emin ol ki Emineler de vatan yolunda kurban olmayı göze almış Yusuf yüzlülere kurban olmak isteyeceklerdir...’ gibi ifadelerde kadını erkekten daha aşağı göstermiş; kadını erkeğe kurban ederek kadını daha alt kategoride yer almasını sağlamıştır. Diğer taraftan kadına köyünde erkeğin yolunu bekleyen güçsüz ve pasif bir izlenim vermiştir.

İnşallah köyüne dönersin Bekir Çavuş. Bilirim, bu halini Emine'nin karşısına çıkmak istemezsin. Ama şuna emin ol ki Emineler de vatan yolunda kurban olmayı göze almış Yusuf yüzlülere kurban olmak isteyeceklerdir... Onlar sevdalarına kan sıçratan Çanakkale'nin ne anlama geldiğini en az bizim kadar iyi biliyorlar. Çanakkale en büyük sevdadır. Son kalemizdir. Tutunacağımız son daldır... Bekir Çavuş sen kendi sevdanı içine gömüp en büyük sevdaya tutuldun. Vatana duyduğun aşkla, düşmana karşı canını pazara çıkardın. Canını sakınmadın. O büyük sevdanın gereğini yaptın. Gazi oldun. Müsterih ol. Bütün bunları Emineler de iyi bilmektedir... (Bilgin, 2008, s. 204).

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara yönelik tartışma ve sonuçlara yer verilmiştir.

Sol Ayağım kitabı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının birey ve toplum öğrenme alanı içerisinde "Birlikte Daha Güçlüyüz" konu başlığı altında önerilmiştir. Konuya "Hz. Muhammed'in insanların hayırlısı, insanlara faydalı olandır." hadisi ile giriş yapılmıştır. Konular içerisinde geçmişte örnekleri görülen sadaka taşları ve günümüzde “Konya Selçuklu Değerler Eğitimi Projesi” kapsamında birçok okulda oluşturan "İtimat Bakkaliyesi" köşelerinden bahsedilmiştir. Daha sonra sivil toplum kuruluşlarına değinilip "Sol Ayağım" romanı önerilmiştir.

Araştırmada yer alan “Sol Ayağım” kitabında “Yardımseverlik ve Dayanışma” değeri fazlaca verilmektedir. Kitap zaten yardımseverlik üzerine kurgulanmıştır. Aile bireylerinin arasındaki dayanışma ve diğer insanlar arasındaki yardımlaşma dikkat çekmektedir. Bu değerın yanı sıra “Aile Birliğine Önem Verme” değeri de kitapta sıklıkla işlenmektedir. Kuru (2018) ise yardımlaşma, ailenin Önemi, yaşama sevinci, sevgi ve Hoşgörü gibi değerleri barındıran Hamdullah Köseoğlu'nun “Küçük Balık” adlı çocuk eserini değerler açısından incelemiştir. Eserde, bu çalışmayla paralel olarak ağırlıklı bir şekilde Yardımlaşma, aile birliğine önem verme gibi değerlerin yer aldığını vurgulamıştır. Eser, içerisinde bulunduğu değerler bakımından zengin seviyede olup; çocuklara, ailelere ve eğitimcilere önerilmektedir. Edebî ürünlerle değer eğitiminin verilmesi açısından bu çalışmayı desteklemektedir. Uzman ve Mağden (2002), çalışmalarında çocuklar tarafından paylaşma ve yardımseverlik değerleri ile ilgili kitaplar okunmasının çocuklarda bu değerleri pekiştirdiğini bulmuşlardır. Deveci vd. (2013) Dede Korkut Hikâyeleri üzerine yaptıkları çalışmada, bu eserin “Yardımseverlik” değerini vermek için çocuklara tavsiye edilebileceğini göstermektedir.

“Peygamberimizin Hayatı” adlı kitap 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim” konu başlığı altında önerilmiştir. Konuya Hz. Muhammed'in dünyaya gelişi ile giriş yapılmış ve İslamiyet öncesinde Arap yarımadasında yaşanan döneme Cahile Dönemi denmesinin nedenleri belirtilmiştir. Cahile Döneminde Arap yarımadasındaki sosyal durum hakkında bilgi verilerek konuya devam edilmiştir. Hz. Muhammed'in “Erdemliler Topluluğu” adı verilen topluluğa genç yaşta üye olması onun hangi kişilik özelliğini yansıtır sorusu öğrencilere yöneltilip “Peygamberimizin Hayatı” kitabı önerilmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında önerilen “Peygamberimizin Hayatı” adlı kitap, öğrenme alanı içerisinde verilmesi düşünülen “Kültürel Mirasa Duyarlılık” değerinin kazandırılması açısından önerildiği düşünülmektedir. “Peygamberimizin Hayatı” kitabında “Kültürel Mirasa Duyarlılık” değerine ait unsurlara sıklıkla yer verilmiştir. Ancak unsurlara yer verilmekle birlikte “Duyarlı” olmakla ilgili dikkat çekici çarpıcı bulgulara rastlanmamıştır. Kültürel miras öğelerinin korunması, tanıtılması, geliştirilmesi ve gelecek nesillerle aktarılması noktasında tam olarak öğrenme alanındaki değeri karşılayamamaktadır. Ancak bu kitap aracılığıyla sadece “Kültürel Mirasa Duyarlılık” değeri ile ilgili bulguların öğretiminde değil “Vatanseverlik,

Yardımseverlik, Dayanışma, Saygı, Sevgi, Hoşgörü, Adalet ve Dürüstlük” gibi değerlerin öğretiminde kitaptan yararlanılabileceği ifade edilebilir. Fakat Hz. Muhammed’in Veda Hutbesi’nde dünyaya aslında birçok evrensel değeri içeren bir tavsiyeler manzumesi sunulmuştur. Kitap bu içeriğinden dolayı değerler öğretiminde kullanılabilir. Ayrıca kitapta yer alan Veda Hutbesi’nin içeriği de insanların bir arada huzur içinde yaşayabilmesini sağlayacak değerler bakımından özel bir belgedir. Alan (2014), çalışmasında kıssaların genelde ilgi çekici ve etkileyici kısa anlatılar olduğundan bahsedip kişilerin bu kıssalardan önemli dersler çıkaracağını belirtmiştir. Buradan hareketle peygamber kıssalarının değer öğretiminde kullanılabileceğini belirtmiştir.

“Alparslan Çift Başlı Kartallar” adlı bu kitap 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Kültür ve Miras” öğrenme alanında önerilmiştir. “Yeni Yurt Anadolu” başlığı altında Türklerin Anadolu’ya göç etmek zorunda kalması, Anadolu’nun kapılarını Türklere açan Malazgirt Savaşı ve Alparslan anlatılmıştır. Daha sonra “Anadolu’da İlk Türk Beylikleri”, “Türkiye Selçuklu Devleti” ve “Batıdan Gelen Tehlike, Haçlılar” konularıyla devam edilmiştir. Türkiye Selçuklu hükümdarlarından bazılarının yaptığı faaliyetler ve Haçlı Savaşları anlatılıp “Alparslan Çift Başlı Kartallar” kitabı önerilmiştir. “Alparslan Çift Başlı Kartallar” kitabında “Kültürel Mirasa Duyarlılık” değerini içeren ifadeler yer almaktadır. Ancak bu kitapta da “Peygamberimizin Hayatı” kitabında da olduğu gibi “Duyarlılık” noktasında dikkat çekici bölümlere ulaşılmamıştır. Bunun haricinde “Vatanseverlik, Yardımseverlik, Dayanışma, Sorumluluk, Saygı, Hoşgörü, Misafirperverlik ve Bağımsızlık” değerleri de bu kitap aracılığıyla kazandırılabilir. “Alparslan Çift Başlı Kartallar” kitabının okunabilirliğinin ilgili yaş ve sınıf düzeyinin biraz üstünde olduğu, iki kitapta da bilinmeyen kelime ve ağır dil kullanımının altıncı sınıf öğrencilerinin kitapları içselleştirmesini ve bahsedilen değerleri kazanmasını zorlaştırabileceği söylenebilir. Bunun yanı sıra kitapların içerikleri gayet düzgün olmakla birlikte sade bir dille, seviyelerine uygun kelime seçimleriyle değerleri kazandırmada daha etkili olacağı düşünülmektedir.

“Denizler Altında Yirmi Bin Fersah” kitabı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında “Hayalimdeki Gelecek” konu başlığı altında önerilmiştir. Konunun girişinde Jules Verne’den ve onun “Ay’a Seyahat” romanından bahsedilmiştir. Jules Verne’nin bilim insanlarını etkilediğine ve birçok teknolojik icadı hayal edip eserlerinde bu icatlara yer verdiğine değinilmiştir. “Elektrikle Çalışan Denizaltı” başlığında Jules Verne’nin “Denizler Altında 20.000 Fersah” ve “Güneş Yelkeni” başlığında da yine Verne’nin “Ay’a Seyahat” kitaplarındaki buluşlarından kısaca bahsedilmiştir. Konuların devamında ise Jules Verne’nin Ay Modülü ve Okyanusa inen uzay araçlarını öngörmesine değinilmiştir. Ünlü fizikçi Einstein’ın, ‘Hayal gücü bilgidir daha önemlidir.’ cümlesi ile mucitlere yol gösterilmiştir. Bilimde hayal gücünün önemine değinilip ‘Denizler Altında 20.000 Fersah’ kitabı önerilmiştir. “Denizler Altında 20.000 Fersah” kitabı ile “bilimsellik” değerini verilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca denizaltı yolculuğunda karşılaşılan her türlü problem mürettebatın sürekli birbirlerine yardım edip destek olmaları “yardımseverlik ve dayanışma” değerlerinin öğretiminde de bu kitaptan yararlanılabileceğini göstermektedir. Karadağ (2012), bu araştırma bulgularını destekler nitelikte kendi çalışmasında Jules Verne’in kitaplarının çocuk ve gençlerin yanı sıra sanatçı ve bilim insanlarını meraka düşürdüğünü belirtmiştir. Bilimin çeşitli alanlarını çok basit bir dille okuyucuya aktardığını ve bunu sade bir dilin yanı sıra dikkat çekici bir üslupla yaptığını vurgulamıştır.

“Başarı Öyküleri” kitabı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Üretim Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içerisinde “Nitelikli İnsan Güçlü Türkiye” konu başlığı altında önerilmiştir. Girişte anayasada yer alan çalışma hakkından bahsedilip nitelikli insanın özellikleri ayrıntılı şekilde işlenmiştir. Devamında “Başarılı Kadın Girişimci” ve “Rüzgâr Türbini Yapan Öğretmene Ödül” haber örnekleri verilmiştir. Genç nüfusa sahip bir ülke olarak genç nüfusun eğitime önem verilip bu güçten olumlu yönde faydalanabileceği söylenip “Başarı Öyküleri” kitabı önerilmiştir. Başarılı olmanın birçok yolu vardır. Bazen çok çalışmak, azimli olmak, sabretmek bazen ise sevgi ve şefkatle dolu bir destek bazen sabır veya umulmadık bir olay başarıya ulaştırabilir insanı. İşte “Başarı Öyküleri” kitabı da bu farklı başarı yollarını farklı hikâye başlıkları ile konu edinmektedir. Başarının her zaman somut bir özellik taşımadığını; mal, mülk ve statünün ötesinde kalıcı dostluk ve sevgi bağları oluşturma gerçeği başarıyı desteklediğine kitapta yer verilmiştir. Başarı öyküleri adlı kitaptaki hikâyelerin genelinde “Sevgi, Azim, Pes Etmemek, Ümidini Kaybetmemek ve Çalışkanlık” değerleri işlenmiştir. “Başarı Öyküleri” adlı kitapta yer alan hikâyelerde, öğrenme alanında yer alan “Vatanseverlik” değerini verebilecek hikâyelere rastlanmıştır. Özellikle “Sorumluluk” değerine ulaşılan hikâyeler vatan ve millet için üzerimize düşen sorumlulukları yapma noktasında dikkat çekmektedir. Ayrıca “Çalışkanlık” değerinin ulaşıldığı bölümlerde de ülkesi için çalışkan olmak noktasında “Vatanseverlik” değeri hissedilmektedir. Başarı Öyküleri kitabında “Doğal Çevreye Duyarlılık” değerine ait bölümlere sadece “Deniz Yıldızı” adlı hikâyede rastlanmıştır. Kitapta “Sorumluluk” değerinin ise incelenen diğer “Vatanseverlik” ve “Doğal Çevreye Duyarlılık” değerlerine nazaran daha çok yer aldığı saptanmıştır. Kitaba incelenen üç değer açısından bakıldığında Başarı Öyküleri kitabı aracılığıyla “Doğal Çevreye Duyarlılık” değerlerinin verilemeyeceği, bunun yanında “Vatanseverlik” ve “Sorumluluk” değerlerinin bu kitap yoluyla verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca kitapla ilgili bulgular bölümünde yer verilen hikâyelerde görüldüğü üzere kitapta “İyilik, Sevgi, Yardımseverlik, Çalışkanlık, Özgürlük ve Bilimsellik” değerlerini işleyen bölümlerin de olduğu ve bu değerlerin öğretiminde de kitaptan yararlanılabileceği düşünülmektedir. Pakdemirli (2009), Başarı Öyküleri kitabından parçalar alıp hikâyelerin

derslerde kullanılabileceğini belirtmiştir. Ayrıca aynı çalışmasında soyut kavramları öğretmede hikâye kullanımının öğrenme performansını arttırdığını belirtmiştir.

"Çanakkale'nin Kadın Kahramanı Safiye Hüseyin" kitabı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanı içinde "Kadın ve Toplum" konu başlığı altında önerilmiştir. Konuya eski Türklerde kadına verilen değer anlatılarak giriş yapılmıştır. Müslümanlıktan sonra da kadının değerli olduğu belirtilmiştir. Selçuklu ve Osmanlı dönemindeki kadınların topluma sundukları katkılar işlenmiştir. Balkan ve 1. Dünya Savaşına katılmış olan Kara Fatma ve Kurtuluş Savaşı'nda şehit olan Şerife Bacı ile Millî Mücadele dönemindeki Türk kadınına fedakârlıkları anlatılıp roman önerilmiştir. Türkiye'de bazı Avrupa ülkelerinde önce kadına verilen siyasi haklar işlenerek konuya devam edilmiştir. Ekonomik, siyasal ve toplumsal hayatta kadınların yeri işlendikten sonra kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konulara yer verilip pozitif ayrımcılığa değinilmiştir. Öğrenme alanında verilen konular ile önerilen edebî ürünün içeriği çok fazla uyum sağlamamaktadır. Önerilen edebî ürün vatanseverlik vurgusu yapsa da hem açık hem de örtük söylem de cinsiyetçi öğeler içermekte ve "*Eşitlik*" değerini çok fazla vurgulamamaktadır. Bu kitabın başlığında yer alan "Kadın Kahraman" vurgusu bile kendi içerisinde cinsiyetçi öğeleri barındırmaktadır. Çünkü geleneksel olarak bakıldığında kitaplarda "Erkek Kahraman" ifadesi yer almamaktadır. Çünkü kahramanlık zaten erkeğe atfedilmiş bir toplumsal cinsiyet kalıp yargısıdır. Diğer taraftan kitabın birçok yerinde kadınlar için vurgulanan fedakârlık kavramı yine toplum tarafından daha çok kadına atfedilmiş bir toplumsal cinsiyet kalıp yargısıdır. Burada belki iyi niyetle tasarlanmış fakat yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebilecek bir örtük söylem mevcuttur. Neredeyse her tür bilgi ve deneyimin aktarımında olduğu gibi, ayrımcılık alanında da açık bir söylem olabileceği gibi, örtük bir söylem de olabilir (Tanrıöver, 2003, s. 113). Özdemir ve Tulumcu (2017) ise çalışmalarında, Fatma Aliye Hanım'ın Muhadarat romanını değerler eğitimi açısından incelemişler; bu kitapla millî ve manevi değerlerin verilebileceği sonucuna varmışlardır. Benzer şekilde "Çanakkale'nin Kadın Kahramanı Safiye Hüseyin" adlı kitapla da millî ve manevi değerler sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2007). Türk Millî Eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinde gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan & M. Zengin (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* içinde (ss. 673-695). Dem Yayınları.
- Alan, Y. (2014). Değerler eğitimi açısından Kur'an kıssalarının Türkçe ders kitaplarında kullanılması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 60-76.
- Bailey, K. D. (1982). *Methods of social research*. The Free Press.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 109-146.
- Batur, Z. & Yücel, Z. (2012). Ahmet Efe'nin çocuk hikâyelerinde değer eğitimi ve hikâyelerin Türkçe eğitimine katkısı. *Electronic Turkish Studies*, 7(4), 1031-1049.
- Belet, Ş. D. & Deveci, H. (2008, Mayıs 2-4). Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi. VII. ulusal sınıf öğretmenliği sempozyumu. Çanakkale, Türkiye.
- Bilgin, İ. (2008). *Çanakkale'nin kadın kahramanı Safiye Hüseyin*. Timaş Yayınları.
- Brown, C. (2018). *Sol ayağım*. Nora Kitap.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Çırak, G., Şahin, D. B., Özberk, E. B. & Eriş, H. M. (2014). 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin ilettiği değerler açısından incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(1), 83-95.
- Çiftkaya, M. (2018). *Başarı öyküleri*. Genç Hayat.
- Deniz, K. & Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 6(2), 244-255.
- Deveci, H., Belet, D. & Türe, H. (2013). Dede Korkut hikâyelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 294-321.
- Eryılmaz, Ö. & Çengelci Köse, T. (2018). Sosyal bilgilerde edebî ürünler ve değerler eğitimi: Küçük Prens örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 65-79.
- Faiz, M. & Karasu Avcı, E. (2018). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*, 2(1), 1-21.
- Fırat, H. & Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 25-49.
- Karadağ, A. B. (2012). Çeviri tarihimizde fenni romanlarla bir kültür repertuarı oluşturmak. *İstanbul Üniversitesi Çeviri Bilim Dergisi*, 6(2), 45-73.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Pegem Akademi.
- Kılıç, A. & Seven, S. (2006). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Pegem Akademi.
- Kuru, H. (2018). Hamdullah Köseoğlu'nun "Küçük Balık" adlı çocuk kitabında değerler ve dil zenginliği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 211-221.
- Kuş, Z., Merey, Z. & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Özdemir, M. & Tulumcu, F. İ. (2017). Değerler eğitiminde edebî eserlerden yararlanma Fatma Aliye'nin "Muhadarat" romanı örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 720-729.
- Özgüven, İ. E. (1999). *Psikolojik testler* (3. Baskı). PDREM Yayınları.
- Pakdemirli, M. N. (2009). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde hikâye kullanımı. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 170-395.
- Parlakıyıldız, H. (2009). İlkokul ikinci devrede Türkçe ders kitaplarındaki moral değerlere kısa bir bakış (1948-1968 yılları arası). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 245-262.
- Sallabaş, M. (2012). Ömer Seyfettin hikâyelerinin Türkçe öğretiminde değer aktarımı bakımından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 59-68.
- Sönmez, V. & Alacapınar, F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Sürmeli, A. (2015). *Peyami Safa'nın romanlarında değerler eğitimi ve Türkçe* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Şimşek, Ş. (2015). Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında değerler eğitimi. *International Journal of Humanities and Education*, 1(1), 79-104.
- Tanrıöver, H. U. (2003). Ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığı. B. Çotuksöken, A. Erzan & O. Silier (Ed.). *Ders kitaplarında insan hakları projesi* içinde (s. 106-121). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Taşdemir, M. (2018). *Ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı metinlerinin kültürel mirasa duyarlılık değeri açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

- Tiryakioğlu, O. (2018). *Alparslan çift başlı kartallar*. Timaş Yayınları.
- Tuğluk, İ. H. & Cığa, Ö. (2018). Değerler eğitimi yönünden klâsik hikâyelerimizin önemi: Kıssa-i Seyyid Cüneyd ve Reşide-i Arab örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(21), 18-29.
- Uşun, S. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Nobel Yayınları.
- Uzmen, S. & Mağden D. (2002). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15,193-212.
- Verne, J. (2018). *20000 leagues under the sea* [Denizler altında 20.000 fersah]. İnkılâp.
- Yalap, H. & Yılmaz, A. (2018). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yücel, İ. (2014). *Peygamberimizin hayatı*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

The 6th-grade social studies textbook prepared by the Ministry of National Education (MoNE) in 2018-2019 involves 6 different book recommendations to guide the students for the values in various learning areas. These books are “My Left Foot”, “The Life of Our Prophet”, “Alparslan, Double-Headed Eagles”, “20.000 Leagues Under the Sea”, “Success Stories”, and “Safiye Hüseyin, the Heroine of Çanakkale”.

This study aimed to reveal how the books that were recommended to raise awareness regarding values in the 6th-grade social studies textbook prepared by the Ministry of National Education according to the renewed social studies curriculum in the 2018-2019 academic year reflected the values in the learning areas. For this purpose, the study sought answers to the following sub-questions.

- 1- What extent does the book “My Left Foot” reflect the value of “solidarity and benevolence”?
- 2- What extent does the book “The Life of Our Prophet” reflect the value of “sensitivity to cultural heritage”?
- 3- What extent does the book “Alparslan Double-Headed Eagles” reflect the value of “sensitivity to cultural heritage”?
- 4- What extent does the book “20.000 Leagues Under the Sea” reflect the value of “scientificity”?
- 5- What extent does the book “Success Stories” reflect the value of “patriotism, sensitivity to the natural environment, and responsibility”?
- 6- What extent does the book “Safiye Hüseyin, the Heroine of Çanakkale” reflect the value of “equality”?

2. Method

2.1. Research Model

Data were collected through document review method in the study. Document review involves the analysis of written materials containing information about the case or cases that are intended to be investigated (Yıldırım & Şimşek, 2008). With this purpose, first of all, the values that were thought to be imparted within the learning areas and the recommended literary products were listed. Then, the recommended books were read, and a pool of chapters reflecting the relevant values was created. This section presents the interpretation of how paragraphs and chapters reflected the values mentioned in the learning areas to the reader.

2.2. Study Materials

The materials of the research consisted of 6 books recommended in the 6th-grade social studies textbook in the 2018-2019 academic year. The recommended books in the 6th-grade social studies textbook and the values to be given within the learning areas in which these books are recommended are “solidarity and benevolence” in the book “My Left Foot”, “sensitivity to cultural heritage” in “The Life of Our Prophet” and “Alparslan, Double-Headed Eagles”, “scientificity” in “20.000 Leagues Under the Sea”, “patriotism, sensitivity to the natural environment, and responsibility” in “Success Stories”, and “equality” in “Safiye Hüseyin, the Heroine of Çanakkale”.

2.3. Data Analysis

The content analysis technique was employed for the analysis of the data. In this type of analysis, it is necessary to examine the content of the text and the document (Sönmez, & Alacapınar, 2011, p. 159). Content analysis, which is frequently used in the social sciences and is one of the most important techniques, is an analysis technique used to determine the existence of certain concepts within certain chapters of books (Büyüköztürk et al., 2010, p. 269). For this purpose, the paragraphs in the pool created as a result of reading the books previously were read and analyzed.

3. Findings, Discussion, and Conclusion

This section presents the discussion and conclusions about the findings obtained in the study.

The book “My Left Foot” refers to values “solidarity and benevolence” frequently. The book is already based on benevolence. Solidarity among family members and benevolence among other people is noteworthy. In addition to this value, the value “attaching importance to family unity” is frequently mentioned in the book.

The book “The Life of Our Prophet” is recommended under the heading “The Birth of Islam and Change” in “Culture and Heritage” learning area in the 6th-grade social studies textbook. This book, which is recommended

in “Culture and Heritage” learning area, is thought to be recommended to impart the value “sensitivity to cultural heritage”. Elements relating to the value “sensitivity to cultural heritage” were frequently referred in the book “The Life of Our Prophet”. However, though the elements are included, no outstanding findings are encountered relating to “sensitivity”. It cannot fully meet the value in the learning area in terms of protection, promotion, development, and transfer of cultural heritage elements to future generations. However, it can be said that this book can be utilized for teaching values such as “patriotism, benevolence, solidarity, respect, love, tolerance, justice, and honesty”, in addition to teaching the findings of the value “sensitivity to cultural heritage”.

The book titled “Alparslan Double-Headed Eagles” is recommended in the “Culture and Heritage” learning area of the 6th-grade social studies textbook. The book recommends the book “Alparslan, Double-Headed Eagles” after touching on activities of some Turkey Seljuk Rulers and crusaders. The book “Alparslan, Double-Headed Eagles” involves statements relating to the value “sensitivity to cultural heritage”. However, similar to the case in the book “The Life of Our Prophet”, no important points are found in terms of “sensitivity”. Apart from this, values such as “patriotism, benevolence, solidarity, responsibility, respect, tolerance, hospitality, and independence” can be imparted through this book.

The book “20.000 Leagues Under the Sea” is recommended in the “Science, Technology, and Society” learning area of the 6th-grade social studies textbook under the title “The Future in My Dream”. In the introduction, Jules Verne and his novel “Traveling to the Moon” are mentioned. This chapter touches on the fact that Jules Verne influenced scientists and imagined many technological inventions and included them in his works. The chapter shortly refers to the inventions in the book “20.000 Leagues Under the Sea” under the heading “Submarine Running on Electricity” and in “Travel to the Moon” under the heading “Solar Sail”. In the following headings, Jules Verne predicts the Moon Module and the spacecraft landing on the ocean. In the book, inventors are guided by the famous saying of famous physicist Einstein “Imagination is more important than knowledge”. The importance of imagination in science is mentioned and the book “20.000 Leagues Under the Sea” is recommended. It can be said that the value of “scientificity” can be given with the book “20.000 Leagues Under the Sea”. Also, the crew in the submarine often helps each other with problems encountered during the trip, and this shows that this book can be utilized in teaching values “solidarity and benevolence”.

The book “Success Stories” deals with these different ways of success with different story titles. The book states that success does not always have a concrete feature and that lasting friendship and love bonds rather than property, wealth, and status support real success. In stories in the book “Success Stories”, values such as “love, perseverance, not giving up, not losing hope, and diligence” are covered. In “Success Stories”, there are stories about the value “patriotism”. Particularly, the stories covering the value “responsibility” are noteworthy in terms of fulfilling our responsibilities for our homeland and nation. Apart from this, in sections involving the value “diligence”, the value “patriotism” is felt in terms of being hard-working for one’s homeland. The value “sensitivity to the natural environment” is encountered only in the story “Sea Star” in the book “Success Stories”. On the other hand, the value “responsibility” is encountered more frequently in the book compared to the other studied values such as “patriotism” and “sensitivity to the natural environment”. When the book is examined in terms of the three values under investigation, it is thought that the value “sensitivity to the natural environment” cannot be given using the book “Success Stories”, and that imparting values such as “patriotism” and “responsibility” through this book can be more appropriate. Besides, there are chapters in the book dealing with values such as “goodness, love, benevolence, diligence, freedom, and scientificity”, and therefore, the book can be utilized for teaching these values.

The book “Safiye Hüseyin, the Heroine of Çanakkale” is recommended in the “Active Citizenship” learning area of the 6th-grade social studies textbook under the heading “Woman and Society”. The topic is introduced by explaining the value given to women in ancient Turks. The value attached to women after Islam is also stated. The chapter discusses the contributions of the Seljuk and Ottoman women to society. The topics presented in learning areas and the content of the recommended literary product do not fully match. Although the recommended literary product emphasizes patriotism, both implicit and explicit discourse contains sexist elements and do not adequately emphasize the value of “equality”. Even the “Female Hero” emphasis found in the title of this book contains sexist elements because traditionally, books do not include the expression “Male Hero”. Heroism is a gender stereotype that has already been attributed to men.

ETİK BEYANNAME

Bu çalışmanın araştırma ve yazım sürecinde araştırmacı / araştırmacılar tarafından bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, farklı eserlerden yararlanılması durumunda atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, araştırmanın tamamının veya bir kısmının farklı bir akademik yayın platformuna yayımlanmak üzere gönderilmediğini, belirtilen konularda araştırmanın yazarının / yazarlarının bilgi sahibi olduğunu ve gerekli kurallara uyulduğunu beyan ederim. 4/09/2020

Fadime SEÇGİN

Araştırmanın Sorumlu Yazarı